

IN SEIZOENEN

Judith Visser

In seizoenen

the house of books

© Judith Visser, 2016

© The House of Books, Amsterdam 2016

Omslagontwerp: Bloemendaal en Dekkers, Amsterdam

Foto auteur: © Annett Holland

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 443 4750 0

ISBN 978 90 443 4751 7 (e-book)

NUR 301

www.thehouseofbooks.com

www.overamstel.com

www.judithvisser.nl

OVERAMSTEL

uitgevers

The House of Books is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor mijn moeder,
die bij de eekhoorns is.

Sail on, silver girl
Sail on by
Your time has come to shine
All your dreams are on their way

'Bridge over Troubled Water', Simon & Garfunkel

28 februari 2013

David

HIEP HIEP HOERA, ANNABEL 60 JAAR! prijkte er met gouden glitterletters op een groot spandoek achter de band. De uitbundige viering van mijn moeders verjaardag was een succes, precies zoals ik had gepland. In de tot partytent omgebouwde tuin sloegen de feestgangers met smaak hun drankjes achterover, lachten, en swingden op de vrolijke countrymuziek van de Dolly Parton tributeact.

Toch besloop het gevoel dat deze avond niet klopte me als een roofdier. Het loerde naar me vanuit de bosjes, maar schoot weg zodra ik het in de ogen wilde kijken. De champagne leek op borrelende pis in een glaasje. Zweet plakte in mijn oksels. Mijn deftige, zwarte pak oogde misplaatst in vergelijking met de feestelijke kleding van de gasten. En wat te denken van de plotselinge afwezigheid van mijn moeder zelf? Of van het spandoek dat in de rechterbovenhoek ineens losliet en om flapte, zodat er nog slechts *HIEP HIEP HOERA, ANNAB* stond?

Door de feestende menigte kwam Adriaan met grote stappen op me af. Ook hij was gekleed in een donker pak. Hij zei: 'Ik begrijp werkelijk niet hoe jij feest kunt vieren, David.'

Vragend keek ik mijn oom aan. 'Waarom niet?'

'Moet je dat echt vragen? Ben je dan niet ontzettend boos, net als ik?'

'Boos? Op wie?'

'Nou, wat dacht je bijvoorbeeld van de Daniël den Hoed-kliniek.'

Ben je niet vreselijk nijdig op die gynaecologe, op haar laksheid, die kille zakelijkheid?’

Ik staarde hem aan. Onder zijn dikke wenkbrauwen hadden zijn ogen dezelfde groene kleur als die van mijn moeder. Er lag een verdrietige blik in. Ik schudde mijn hoofd, dit was niet het juiste moment. Het was feest. Mijn moeder was jarig. Zestig! Een mijlpaal.

Dat moesten we vieren.

‘Ik moet het spandoek recht hangen,’ mompelde ik, en liep langs hem heen.

Maar Adriaan legde zijn hand op mijn arm en zei: ‘Behalve boos probeer ik ook dankbaar te zijn, David.’

Ik trok mijn arm los, maar het was al te laat: hij had me te pakken en sleurde me terug in een realiteit die ik de rug had toegekeerd.

De muziek stierf weg.

Mijn oren suisdien.

‘Dankbaar?’ hoorde ik mezelf vragen.

‘Ja. Ik ben dankbaar dat Annabel zo moedig was. Dat ze zo gevochten heeft. Ik ben enorm trots op mijn zusje.’

Nee. Ik schudde mijn hoofd. We gingen het hier niet over hebben. Ik zou zijn woorden en de stemmige kleding die we beiden droegen niet écht betekenis laten krijgen.

‘David?’ klonk het zachtjes achter me.

Langzaam draaide ik me om.

Het was mijn moeder. Met grote ogen keek ze me aan. Haar gezicht was wit weggetrokken. ‘David...’ prevelde ze weer.

‘Dáár ben je.’ Terwijl ik het zei, glipte het champagneglas uit mijn handen en landde met een dof plofje op de witte kunststofvloer van de partytent. Ik liet het liggen en greep mijn moeders hand. ‘Wat is er?’

‘Ze...’ Wankelend bracht ze haar bleke lippen bij mijn oor. Ze droeg de mooie, groene jurk die ze twee jaar geleden van Josefien en mij voor haar verjaardag had gekregen. ‘Ze... Ze zeggen dat...’

Ik sloeg mijn arm om haar heen en hield haar overeind. ‘Wat? Wat zeggen ze?’

Adriaan tuurde hoofdschuddend naar de grond alsof hij het antwoord al wist.

Aan de andere kant van de tent liet 'Dolly' haar microfoon zakken. De bandleden legden hun instrumenten neer, het feestgedruis verstomde.

'Ze zeggen...' Mijn moeders koude adem blies langs mijn wang. Haar opengesperde ogen blonken van angst. 'Ze zeggen... Dat ik dood ben!'

De mensen om ons heen barstten los in een druk gefluister. Sommigen wezen naar mijn moeder. Adriaan veegde een traan van zijn wang. Een volgende traan landde in zijn korte, grijze baard.

'Ze zeggen het echt, David.' Mijn moeders stem trilde. 'Ik heb het zelf gehoord. Maar... Maar dat kan toch niet waar zijn?'

'Nee.' Ik verhief mijn stem, zodat iedereen het kon horen, en zei: 'Nee, dat is absoluut niet waar.'

Even keken mijn moeder en ik elkaar aan, bevroren in het moment.

Toen vlogen mijn ogen open.

Ik lag in bed.

Mijn rug plakte aan het klamme laken.

Woensdag 15 februari 2012

‘Ik ga morgen wél met je mee, mam,’ had ik gezegd. Hoe kon ze ineens denken dat ze prima zonder mij naar haar afspraak in de Daniël den Hoed-kliniek kon gaan? ‘Ik heb er speciaal een opdracht voor verzet. Dit laat ik jou toch niet alleen doen?’

Aan de andere kant van de telefoon had ze, net iets te luchtig, geantwoord: ‘Ach, je had toch geen vrij hoeven nemen, David? Er is vast niets aan de hand.’

Nee, natuurlijk was er niets aan de hand. Dat wist ik ook wel. En als er wél iets mis bleek, zou het na een operatie weer goed komen. Zo ging het al vijf jaar, dat zou nu heus niet ineens veranderen.

‘En toch ga ik mee,’ had ik gezegd.

Ze leek op Rizzo. Uit *Grease*. Toen ik op mijn achtste de film voor het eerst zag, had ik opgetogen van mijn moeder naar de *pink lady* op de televisie geweest. ‘Dat ben jij!’

Mijn moeder had haar hoofd geschud, maar toen ze de donkerbruine krullen en vrijmoedige lach van Rizzo nog eens goed in zich opnam, gaf ze geamuseerd toe: ‘Misschien heb ik er inderdaad wel wat van weg.’

We waren nu ruim vijftientig jaar verder, maar terwijl ik in de liftspiegel van de Daniël naar mijn moeder staaarde, zag ik dat ze er nog steeds op leek.

Ze ving mijn blik op. Onze reflecties glimlachten naar elkaar.

De lach kwam bij ons allebei niet verder dan onze lippen.

Onder haar ogen lag dezelfde schaduw als onder de mijne, grauwe souvenirs van een slapeloze nacht. Zwijgend stonden we naast elkaar in de zoemende, benauwde ruimte.

Toen kwam de lift met een schokje tot stilstand.

Langzaam schoven de deuren open en liepen mijn moeder en ik de lange, grijskleurige gang op. Het geluid van onze voetstappen was als tromgeroffel voor het naderende moment van de waarheid. Vanuit mijn ooghoek bekeek ik mijn moeder, die vandaag haar best gedaan leek te hebben de Rizzo-gelijkenis eer aan te doen: boven haar rok droeg ze een zwarte blouse met een v-hals en om haar nek had ze een rood sjaaltje geknoopt. Ze leek veel jonger dan de achtenvijftig jaren die ze telde, en hoe dichter we de Gynaecologie-afdeling naderden, hoe fierder ze haar kin in de lucht stak: alsof ook zij elk moment via de regenpijp uit het raam naar beneden kon klauteren, om net als in de film met fonkelende ogen haar leven op te eisen.

We zaten zwijgend in de lege wachtruimte. De afgelopen jaren waren we er regelmatig geweest, maar vandaag voelden de crèmekleurige wanden om ons heen anders aan. De muren leken iedereen die zich ertussen bevond te kunnen vermorzelen. Hoe ernstig alle voorgaande ingrepen voor haar ook geweest waren, plotseling leken het kleine hindernissen die ze, sierlijk als een springpony, met een paar lenige sprongen overwonnen had. Nooit hadden we ons écht bedreigd gevoeld.

Maar nu...

In 2007 was er vulvakanker bij haar ontdekt. Een grote schrik, maar de tumor werd met ruime marges verwijderd en dat was dat. Dat het venijnige ding in de jaren daarna twee keer opnieuw opdook was ook geen ramp: beide keren werd hij gewoon weer weggehaald. Om verspreiding van de kanker door haar lichaam te voorkomen, werden tevens de poortwachterklieren in haar liezen verwijderd. Dan

hoefde mijn moeder zich dáár in elk geval geen zorgen om te maken, werd haar verteld.

Maar vorige maand voelde ze een knobbel in haar rechterlies.

Een knobbel die gevaarlijk bleek en die noopte tot een CT-scan om vast te stellen of haar nog meer ellende te wachten stond.

Vandaag kregen we de uitslag van die scan, en hoe langer we naar de dichte deur van de spreekkamer staarden, hoe trager de klok erboven leek te tikken.

‘Pepermuntje?’ Mijn moeder hield me een aangebroken rolletje King voor.

Ik knikte.

Ook zij stak er een in haar mond; haar wangen trokken naar binnen terwijl ze op het snoepje zoog.

‘Wat nou als ze iets gevonden hebben met die scan, David?’ had ze in de auto op weg hiernaartoe gevraagd.

‘Dat is niet zo,’ had ik geantwoord. ‘En als het toch zo is, zijn we er op tijd bij. Je gaat toch niet voor niets elke drie maanden op controle? Als je iets hebt, kan het er nooit heel lang zitten.’

Maar we wisten dat die theorie onzin was. Mijn moeders zogenaamde controles waren altijd oppervlakkig geweest: beperkt tot wat er met het blote oog zichtbaar was. De gynaecoloog had onmogelijk kunnen zien wat er dieper in haar lichaam aan de hand was en of er wellicht haaien zwommen in de schijnbaar kalme zee.

Wat als de knobbel in haar lies een rugvin bleek die waarschuwend boven het water uitstak, vlak voordat de aanval begon?

‘Zo, mevrouw Wismar.’ Dokter Oevers keek mijn moeder vanachter haar hoekige bril ernstig aan. Haar handen lagen in elkaar gevouwen op haar bureau. ‘U bent hier voor de uitslag van de scan.’

‘Ja.’ Mijn moeder klonk rustig, beheerst. Rizzo op haar best.

Maar vanuit mijn ooghoek zag ik haar vingers aan het hengsel van de tas op haar schoot friemelen.

Ik legde mijn hand op die van haar. We zouden horen dat alles

goed kwam. Dat er behalve de knobbel niets aan de hand was, dat onze zorgen onnodig waren geweest.

Met samengeknepen ogen las dokter Oevers iets op haar computerscherm. Ik keek naar haar gezicht. Ze wist ongetwijfeld allang welk nieuws ze ons ging brengen.

Was ze tijd aan het rekken?

Met een krak beet ik mijn pepermuntje stuk.

De arts schraapte haar keel. 'Mevrouw Wismar, tot mijn spijt moet ik u vertellen dat er via de scan uitzaaiingen zijn ontdekt bij uw bekken en in uw oksel.'

Ook mijn moeders pepermuntje brak in splinters.

'Uitzaaiingen?' Ik spugde het lelijke woord uit. Dit kon niet kloppen. Dokter Oevers had het niet goed gelezen.

'De ziekte heeft zich verspreid. U weet wat dit voor u betekent, mevrouw Wismar?'

Mijn moeder knikte bleek. Ik voelde haar hand trillen onder die van mij.

'Dit houdt in dat er helaas geen behandeling meer mogelijk is voor u,' ging dokter Oevers verder.

Ook ik trilde nu.

'Ik kan me voorstellen dat dit een grote schok is.' Dokter Oevers schoof haar bril omhoog. 'Zoals u weet had ik dit zelf niet verwacht.'

'U zegt... 'Ik slikte. 'U zegt dat er geen behandeling meer mogelijk is. Maar wat dan wel? Wat gaat er nu dan gebeuren?'

'Uw moeder wordt niet meer beter.'

Ik staarde haar aan. Haar bewering gonsde in mijn oren en ik schudde mijn hoofd om de leugen te verjagen. Mijn moeder werd wél beter. Dit hele gesprek was een misverstand. En om dat te bewijzen zou ik nu de allereerste vraag stellen die ik maar kon bedenken, zodat het volgende antwoord mee zou vallen en het allemaal toch minder erg was dan het nu leek. Ik haalde diep adem, verstevigde mijn grip op mijn moeders bevende hand, en zei: 'Maar u bedoelt vast niet dat we nu in jaren moeten gaan denken, of iets dergelijks.'

Dokter Oevers schudde haar hoofd.

Och, hemel, nee, zou ze zeggen. Nee, nee, zo erg is het nu ook weer niet.

Afwachtend keek ik haar aan.

‘Nee,’ zei ze inderdaad.

Ik blies mijn adem uit. Zie je wel. Als we nu gewoon even rustig...

‘Jullie moeten eerder in maanden gaan denken. Hooguit in seizoenen.’

‘Wat?’ Ik knipperde met mijn ogen. ‘Wat zegt u?’

Mijn moeders gezicht was zo wit als de overjas van de dokter. Ze opende haar mond om iets te zeggen, maar er kwam geen geluid uit.

‘U zult tijd nodig hebben om dit nieuws te verwerken, mevrouw Wismar, en...’

‘U vergist zich.’ Ik sloeg met mijn vlakke hand op het bureau. ‘Deze diagnose klopt niet.’

Dokter Oevers deinsde achteruit. ‘Meneer Wismar, ik begrijp dat u...’

‘Ziet u dan zelf niet dat dit helemaal niet kan? Mijn moeder komt al jarenlang elke drie maanden bij u op controle, hoe kunnen er dan nu ineens allemaal uitzaaiingen zijn? En dan zegt u ook nog dat ze... In seizoenen...’ Ik schudde mijn hoofd. ‘Nee, echt niet. Dat kan niet.’

‘Zoals ik al zei, hadden wij dit ook niet verwacht.’ De stem van dokter Oevers klonk rustig, alsof ze niet zojuist een doodvonnis had uitgesproken. ‘Helemaal niet aangezien de poortwachterklieren verwijderd zijn. Maar van een kwaadaardige tumor kunnen altijd cellen losraken. Die kankercellen kunnen dan via het bloed of de lymfe ergens anders in het lichaam terechtkomen en ook daar uitgroeien tot gezwellen, en dat is nu helaas het geval.’

‘Maar die kwaadaardige tumor waar u het over heeft is toch telkens weggehaald?’ Er moest een manier zijn om haar te doen inzien dat

wat ze zei niet logisch was. ‘En de uitslag van de controles was steeds goed!’

‘Tja, er blijft natuurlijk altijd een risico.’ Vanachter haar brillenglazen keek ze me geduldig aan, alsof ze iets aan een kleuter uitlegde in plaats van aan een man van vierendertig. ‘En de controles verliepen geheel volgens het protocol. Wij konden niet weten dat de ziekte zich verderop aan het uitbreiden was.’

‘Dat had u wél kunnen weten.’ Weer sloeg ik op tafel, nu met mijn vuist. ‘Als u bijvoorbeeld eens een scan had laten uitvoeren. Of een bloedonderzoek. Dat is na 2007 nooit meer gedaan, terwijl wij er verdomme op vertrouwden dat jullie wisten wat jullie deden.’

‘Meneer Wismar, ik verzeker u...’

‘Vogel. Mijn achternaam is Vogel.’ Ik schoof mijn stoel dicht naar mijn moeder toe en sloeg mijn arm om haar heen. Ze had nog niets gezegd. Haar mond was een dunne, trillende streep.

‘Meneer Vogel, blijft u alstublieft rustig.’ Dokter Oevers wendde zich tot mijn moeder, en zei: ‘Mevrouw Wismar, het plan is om de knobbel in uw lies te bestralen om hem iets te verkleinen en zo de rest van uw leven draaglijker te maken.’

De rest van uw leven. Dit gesprek werd steeds absurder. Besefte dit mens wel wat ze allemaal zei? *Seizoenen. Draaglijker.*

Mijn moeder slikte.

Zachtjes wreef ik over haar rug. Ze moest weten dat dit goed ging komen.

‘Bent u getrouwd?’ vroeg dokter Oevers haar. ‘Het kan voor uw echtgenoot fijn zijn om eens te praten met...’

‘Mijn ouders zijn gescheiden,’ viel ik uit. Jezus, wat een arts. Ze wist werkelijk helemaal niets van haar patiënten af. In haar ogen was mijn moeder slechts een klinisch dossier in plaats van een persoon. In plaats van een moeder.

‘O, ja,’ zei ze, ‘nu weet ik het inderdaad weer. Nou, goed, ik kan me zo voorstellen dat dit nieuws even moet bezinken, maar als u daarna...’

Mijn moeder stond trillend op uit haar stoel en schudde dokter Oevers de hand. 'Bedankt.'

Ook ik kwam overeind.

We liepen de spreekkamer uit.

Eenmaal op de gang sloeg mijn moeder haar jas over haar schou-
ders, liep met grote stappen terug naar de lift en zei: 'Ik wil een second
opinion.'

***

Ik wachtte met het starten van de motor. We konden toch niet zomaar
wegrijden en opgaan in het Rotterdamse verkeer? Niets was meer hoe
het hoorde te zijn.

Uitbehandeld, waar sloeg dat op? Zoiets overkwam ons niet.

'Ik meen het, hoor.' Mijn moeders stem beefde en haar knieën
trilden alsof we over keien reden. 'Ik ga voor een second opinion. Ik
ga niet bij de pakken neerzitten.'

'Nee, natuurlijk niet.' Ik sprak veel luider dan nodig was in de
kleine, stille ruimte van mijn auto. Het was de enige manier om de
echo van dokter Oevers' woorden in mijn hoofd te overstemmen. Wat
nou, seizoenen? Niets seizoenen! Mijn moeder was pas achtenvijftig
en ze zou nog tientallen jaren meegaan, we zouden die klotekliniek
hier keihard uitlachen. Ze probeerden mijn moeder als een hopeloos
geval te bestempelen, alleen maar vanwege een paar plekjes in haar
bekken en oksel. *Seizoenen*. Nou, mooi niet. Dan hadden ze aan ons
toch echt de verkeerde.

'Ik ga naar België,' zei ze. 'De vader van een van mijn klanten
kreeg ook te horen dat hij opgegeven was, maar in Leuven wilden
de artsen nog wél proberen om hem beter te maken. Met gunstige
vooruitzichten.'

'Dan moeten we daar zo gauw mogelijk naartoe.'

Mijn moeder knikte. Toen graaide ze in haar tas en viste haar ou-
derwetse, blauwe mobieltje eruit. 'Ik moet nu eerst Adriaan bellen,

dat heb ik beloofd. Hij zit te wachten op nieuws.'

Ook ik pakte mijn telefoon, en terwijl mijn moeder haar broer probeerde te bereiken, begon ik aan een sms naar Josefiën. Op dit tijdstip stond ze nog voor de klas, maar ze zou haar telefoon in de gaten houden. Mijn vingers hingen stil boven mijn iPhone. Hoe kon ik dit vreselijke nieuws in zo'n korte tekst onder woorden brengen?

'Hoi, Adriaan,' klonk het beverig naast me. 'Het...'

Zachtjes legde ik mijn hand op haar schouder.

'Het... is...'. Ze slikte, veegde een traan van haar wang. Meer tranen volgden, en alsof hiermee ook haar krachtige houding van een paar minuten geleden wegvloede, gaf ze de situatie voor het eerst toe. 'Het is helemaal mis.'

***

Ik parkeerde mijn auto voor de vertrouwde woning op de Charloisse Lagedijk waar ik was opgegroeid. Het huis dat mijn ouders in de jaren zeventig samen hadden gekocht en waar mijn vader tot mijn vijfde ook had gewoond. Daarna waren mijn moeder en ik er blijven wonen tot ik op kamers ging. Hier maakte mijn moeder al meer dan dertig jaar klanten blij door in het atelier onder haar huis prachtige keramieken replica's van hun huisdieren te maken. En dat zou ze blijven doen. Alles ging namelijk goed komen. Het ziekenhuis in België zou de loopplank worden over een moeras dat haar níét zou verzwelgen. Ze zou veilig aankomen aan de andere kant, in Leuven, en daar beter worden.

We stapten uit de auto en mijn moeder liep rechtstreeks naar het geitenveldje in de tuin. Meteen kwam Edelweiss aangetrippeld en ze streelde het diertje over zijn bruine kop. Bibberige wolkjes winteradem kwamen uit haar mond. Verderop in de speelweide keek Liesl vanaf haar klimrek nieuwsgierig toe, en huppelde toen ook op mijn moeder af.

Ik ging er niet bij staan, maar liep naar de voordeur.

Mijn moeder had dit moment nodig om even op adem te komen.
Om even alleen te zijn met twee onschuldige wezens die geen idee hadden wat uitzaaiingen waren.

Zwijgend zaten we op de bank, waar mijn moeder staarde naar het theeglas dat ik voor haar had neergezet. De drie suikerklontjes waren uiteengevallen tot een wit laagje op de bodem. Ik wist dat ze de thee zou laten staan, zoals ze ook de post op de deurmat had laten liggen. Ze was eroverheen gelopen zonder er zelfs maar naar te kijken. Ik had de enveloppen en folders opgeraapt en ze op het kastje in de gang gelegd. Maar het was, net als het theezetten, slechts een leeg gebaar geweest. De brieven, nota's en reclamefolders waren zaken uit een andere wereld, die zich moesten schamen voor hun onbenulligheid.

We zaten naast elkaar, op dezelfde plek waar ik haar vroeger vertelde hoe mijn dag op school geweest was. Waar ze de foto's bekeek die ik had gemaakt, en me geloofde toen ik zei van fotografie later mijn beroep te zullen maken. Terwijl de jongens uit mijn klas klaagden over hun ouders, die bemoeizuchtig waren, te streng of juist ongeïnteresseerd, de vader een ouwe lul die nergens wat van snapte, de moeder een irritant zeikmens, had ik als tiener beseft dat ik het goed had thuis. Ook zonder vader. Die zag ik immers in de vakanties, en mijn moeder zorgde dat ik mijn opa vaak zag om me een vaderfiguur te bieden. Ze had altijd alles onder controle gehad. Dat zou nu niet anders zijn.

Vandaag was de schok nog groot. Vandaag zag ze het misschien nog niet.

Maar ik wist het.

Dit ging gewoon goed komen.

Toen de luide *dingdong* van de deurbel schalde, leek mijn moeder het niet te horen. Nog steeds staarde ze met rode ogen in haar thee.

Ik stond op en liep de gang in om de ongevraagde bezoeker af te poeieren. Adriaan kon het nog niet zijn, helemaal vanuit Noord-Brabant. En Josefiën zou pas na haar werk hiernaartoe komen. Ik

opende de voordeur, met een afwerende uitdrukking op mijn gezicht, maar knipperde toen.

Het was wél Adriaan.

Hij drukte een stevige hand op mijn schouder. 'Knul. Gaat het een beetje?'

Ik slikte.

'Het is moeilijk,' zei hij begrijpend. Zijn stem klonk schor. Hij keek langs me heen. 'Is ze binnen?'

Ik deed een stap opzij om hem binnen te laten, maar toen ik me omdraaide zag ik mijn moeder in de deuropening van de gang staan. Ze leunde tegen het kozijn.

Adriaan liep met grote stappen op haar af en sloeg zijn armen om haar heen. 'Zusje...'

Ze klampte zich aan hem vast.

Haar schouders schokten.

'Ik wil een second opinion, Adriaan,' zei mijn moeder. Ze sprak snel, alsof dokter Oevers een zandloper had omgekeerd en er geen tijd meer te verspillen was.

'En die krijg je.' Mijn oom schoof naar voren zodat hij op het puntje van de bank zat. Zijn vingers trommelden op zijn knieën. Onder zijn grijze wenkbrauwen waren zijn ogen scherp en gefocust. 'Dat gaan we meteen regelen.'

'Er is een ziekenhuis in België waar mensen terecht kunnen die in Nederland uitbehandeld zijn.'

Adriaan pakte zijn bruinleren aktetas van de grond en haalde er een notitieblok uit. Hij klikte zijn balpen aan, het snelle, gedreven gebaar van de journalist die hij altijd was geweest, en vroeg: 'Wat is de naam van dat ziekenhuis?'

'Het Universitair Ziekenhuis Leuven.' Langzaam kreeg haar gezicht weer wat kleur.

Mijn oom pakte zijn smartphone erbij en toetste iets in. Een paar seconden later had hij al iemand aan de lijn. Terwijl mijn moeder en

ik toekeken, sprak Adriaan met het ziekenhuis en maakte hij aantekeningen.

Ik hield mijn adem in.

Adriaan drukte zijn pen uit, legde zijn telefoon neer en keek mijn moeder aan. 'Overmorgen kun je er al terecht.'

Ik liep met mijn oom mee naar de voordeur, waar hij me ernstig aankeek en vroeg: 'Ga jij vrijdag met haar mee, naar België?'

'Ja, natuurlijk.'

'Goed zo.' Hij knoopte zijn jas dicht. 'Er is natuurlijk nog steeds een kans dat je moeder ook in Leuven slecht nieuws krijgt, David. Het is belangrijk dat ze die klap niet in haar eentje hoeft op te vangen. Als jij niet kon, zou ik zelf met haar meegaan.'

Ik knikte.

Adriaan stapte de kou in en zei: 'Ik bel je moeder morgen weer. Houd jij mij vrijdag op de hoogte?'

'Dat zal ik doen.' Ik liep met hem mee naar het hekje, waar ik wachtte tot hij in zijn auto was gestapt en wegreed. De kille lucht prikte door de vezels van mijn sweatshirt, maar toen ik me wilde omdraaien om het huis weer in te lopen, kwam in de verte Josefiens zwarte Golf de dijk op rijden. Ik keek toe hoe ze haar auto parkeerde op de plek waar Adriaan had gestaan en hoe ze, gehuld in haar lange, grijze winterjas, uitstapte.

Ik liep haar tegemoet.

Mijn vrouw zou haar armen om me heen slaan, met haar vingers door mijn haar woelen en me toefluisteren dat ik er niet alleen voor stond. Dat alles goed kwam.

Ook ik had het nodig om die woorden te horen.

'Hoi,' zei ze.

'Hoi.' Ik boog me naar haar toe om haar te kussen.

Josefiens dook opzij en mijn lippen schampten haar wang. 'Wat een vreselijk bericht, zeg. Arme Annabel.'

Vrijdag 17 februari 2012

‘Ik hoop niet dat je met je werk in de knoei komt,’ zei mijn moeder toen we de A29 opreden.

Ik schudde mijn hoofd. ‘De school waar ik vandaag zou fotograferen vond het geen probleem om de afspraak te verzetten. En dan nog, mijn werk is wel het laatste waar jij je druk om moet maken.’

‘Dat is niet zo, David. Jij hebt je werk nodig. Ik zou niet willen dat je dat ook verliest.’

‘Ook?’ Ik wierp een snelle blik opzij. ‘Hoe bedoel je: óók?’

‘We weten niet hoe het loopt,’ zei ze zacht. ‘Ik ga er alles aan doen om beter te worden, David, maar...’

‘Er is geen maar. Je gáát beter worden. Ik weet het zeker.’

Mijn moeder zweeg. Uit de grote schoudertas die tussen haar voeten op de grond stond stak het patiëntendossier dat ze gisteren bij de Daniël had opgehaald om het vandaag in Leuven af te kunnen geven. Voor we vanmorgen vertrokken had ze me de brief laten zien die het Belgische ziekenhuis haar gevraagd had te schrijven. Daarin moest ze uitleggen waarom ze een second opinion verlangde.

‘Vandaag kreeg ik te horen dat ik niet meer beter kan worden. Erger nog: de artsen geven me nog een paar seizoenen, zoals ze zeggen. Na deze vreselijke schrik heb ik besloten dat ik een second opinion wil, dit omdat ik de strijd niet op wil geven!’

Hier was ik gestopt met lezen. Het beeld van mijn moeder, die in

haar eentje achter de computer was gekropen om uit te leggen dat ze niet dood wilde, was te pijnlijk. Ik had haar erbij moeten helpen, besefte ik. We hadden deze brief samen moeten schrijven.

Maar nú was ik er, en vandaag was een grote dag.

Vandaag zouden we goed nieuws krijgen.

Bij het binnenrijden van de parkeergarage van het ziekenhuis klonken er drie korte, hoge piepjes uit mijn moeders tas. Ze bukte om haar mobieltje tevoorschijn te halen en glimlachte. 'Ach, het is je vader. Hij is al aan het duimen, schrijft hij. Wat lief. Echt wat voor Ferdinand.'

'Pap is helemaal van slag,' zei ik. 'Ik sprak hem gisteravond. Hij stond op het punt om op het eerste vliegtuig te stappen en naar Nederland te komen.'

'Ik weet het, dat zei hij tegen mij ook. Gelukkig heb ik het uit zijn hoofd weten te praten. Hij heeft het ontzettend druk daar op dat eiland en hier kan hij toch niets doen.'

Mijn vader, die kort na de scheiding van mijn moeder samen met zijn nieuwe liefde Coen naar Menorca was geëmigreerd, runde daar al jaren een populaire bed and breakfast. Na de eerste jaren, waarin ik maar niet kon geloven dat hij echt niet meer terugkwam, was het contact tussen ons weer hersteld, voor zover dat mogelijk was met de Middellandse Zee ertussen. In mijn schoolvakanties had ik er vaak gelogeerd.

'Je moeder zegt dat ik niets kan doen, maar laat je het mij weten als dat wel zo is?' had hij met een snik in zijn stem gevraagd.

'Het beste wat je op dit moment voor haar kunt doen, is geloven dat het goed komt, pap,' zei ik. 'Dat doe ik ook.'

Ik zag mijn moeders blik door de zaal gaan. We zaten op houten stoeltjes. De ouderwetse, rumoerige wachtruimte zag eruit alsof de tijd hier had stilgestaan. Belgische ziekenhuizen gaven duidelijk minder geld uit aan een strak designinterieur dan hun Nederlandse collega's.

Ze hadden hier andere prioriteiten: het kon geen toeval zijn dat de hoog aangeschreven Belgische gezondheidszorg amper wachtlijsten kende.

‘Pepermuntje?’ Mijn moeder hield me een aangebroken rolletje King voor.

Allebei staken we er een in onze mond, en even keken we elkaar aan.

Nu was het officieel.

De herkansing was begonnen.

Weten jullie al iets? sms'te Josefen.

Ze wordt op dit moment onderzocht, tikte ik terug. Het gesprek moet nog komen.

Oké, antwoordde ze. Houd me op de hoogte!

Ik staarde naar haar bericht. Voorheen had ze elk sms'je afgesloten met xx, maar na die vreselijke ruzie van vorige maand was ze ermee gestopt. En niet alleen de digitale liefkozingen waren verdwenen, ook in het echt kon er geen kus meer vanaf.

Ze deed het bewust, wist ik. Misschien dacht ze dat als ze mij iets ontnam – onze intimiteit – ik zou inzien dat ik háár ook iets ontnam. En dat ik dan zou bijdraaien.

Maar dat zou niet gebeuren.

Voetstappen in de gang. Mijn moeder ging weer naast me zitten.

‘Hoe ging het?’ vroeg ik.

‘Professor Vergouwe is erg aardig,’ zei ze. ‘Hij roept ons zo bij zich voor het gesprek.’

Mijn moeders dossier lag opengeslagen op het bureau. Professor Vergouwe keek ons om beurten aan en zei: ‘Ik wil graag een behandelplan met u afspreken, mevrouw Wismar.’

‘Een plan.’ Mijn moeder schoof naar voren op haar stoel. ‘Dus er is inderdaad toch nog iets mogelijk?’

‘Jazeker.’ De rollende r van zijn Vlaamse tongval gaf het verheugen-

de antwoord een extra feestelijk randje. ‘Ik wil graag chemotherapie proberen.’

Mijn moeder en ik keken elkaar verheugd aan.

‘Ik moet vooraf zeggen dat er geen zekerheid van slagen is, die is er nooit. Maar er is wel degelijk een goede kans dat de behandeling aanslaat, aangezien u nog nooit eerder chemo heeft ondergaan.’

‘Dit is precies wat we hoopten.’ Mijn moeder straalde.

Professor Vergouwe glimlachte, maar zijn gezicht werd weer ernstig toen hij zei: ‘Besef wel, mevrouw Wismar, dat u een zeer pittig traject ingaat. Deze specifieke chemokuur is zo zwaar dat hij in Nederland niet is toegestaan.’

Mijn moeder knikte, maar ik zag aan haar blik wat ze dacht. Wat kon haar het schelen dat het ‘pittig’ zou worden? Het was nog altijd beter dan doodgaan! Er was weer hoop, we konden weer vooruitkijken! We lachten, en mijn moeder leek in helemaal niets op de terminaal zieke patiënt die ze volgens de kortzichtige Nederlandse artsen was.

‘Uw huisarts moet maandag bij uw verzekering navragen of de behandeling hier vergoed wordt,’ vertelde professor Vergouwe. ‘Vervolgens wordt u twee dagen in ons ziekenhuis opgenomen om een poortkatheter te krijgen. Dat is een soort reservoir dat we in een grote ader onder het sleutelbeen implanteren. Hierdoor kan eenvoudig chemo worden toegediend en bloed worden afgenomen. Zo blijven pijnlijke prikken tot een minimum beperkt. Daarna zal er iedere drie weken een chemotoediening volgen, in totaal vijf keer.’

Mijn moeder glunderde alsof ze de hoofdprijs in een loterij had gewonnen.

***

‘Maar hoe moet dat dan straks, als ze inderdaad zo beroerd wordt?’ vroeg Josefiën ’s avonds. Ze zette mijn bord in de magnetron, zelf had ze al gegeten. ‘Wordt je moeder daar in Leuven opgenomen, of zo?’

‘Alleen die eerste keer, met die poortkatheter.’ Ik pakte een blikje bier uit de koelkast en ging aan de keukenbar zitten. ‘Daarna hoeft ze alleen voor de chemo’s naar Leuven en dat zijn dagbehandelingen.’

Een weeïge lucht drong mijn neus binnen. Josefien had een fantasieloze brij van sperziebonen, gekookte aardappelen en een vegabal samengesteld, voor de derde keer al deze week. De dagen van liefdevol bereide ovenschotels met gesmolten kaas en geurige kruiden waren voorbij. Tegenwoordig was Josefien er ‘te moe voor’ als ze uit haar werk kwam, ook al was ze als juf van groep drie elke dag al om vier uur thuis. Ik wist dat dit een van haar stilzwijgende manieren was om mij te straffen.

‘Maar je moeder woont alleen,’ zei ze. ‘Wie gaat er dan voor haar zorgen als ze ineens heel ziek wordt?’

Ik nam een grote slok koud bier. ‘Ik, natuurlijk.’

De magnetron pingde. Josefien haalde mijn bord eruit en zette het op de bar. Een bitter aroma dampte van de gerimpelde bonen. ‘Ja, dat is het meest logisch, denk ik. En voor je werk maakt het niet uit, dat is toch elke dag ergens anders.’

‘Precies.’ Even had ik gehoopt dat ze zou opmerken dat het handiger was als Adriaan, die immers met de VUT was en er meer tijd voor had, de zorg voor mijn moeder op zich nam. Dat zij mij veel te erg zou gaan missen als ik ineens weken in Rotterdam verbleef.

Maar ze ging naast me zitten en zei slechts: ‘Ik ben blij dat je moeder toch nog geholpen kan worden.’

‘Ja.’ Ik voelde de behoefte haar naar me toe te trekken en haar te kussen totdat ze alsnog zou zeggen dat ze me zou gaan missen. Maar ik deed het niet. De onbeantwoorde kus zou ons alleen maar verder uit elkaar duwen, als twee magneten die met de verkeerde kant naar elkaar toe worden gedwongen. Josefien was nog steeds boos, ik wist het nu zeker. Nu de situatie met mijn moeder al het andere overstemde, begon ze er wijselijk niet meer over, maar ik merkte het. De manier waarop ze me niet aankeek maar haar blik voor zich uit gericht

hield, vanuit onze open keuken de woonkamer in, alsof de televisie aanstond in plaats van uit.

Ik deed alsof ik het niet doorhad. Ik kon haar drama er nu even niet bij hebben.

Als ik straks in Rotterdam was zou Josefien in mijn afwezigheid inzien dat het meningsverschil waar zij zo'n ramp van maakte uiteindelijk niets voorstelde.

Zaterdag 18 februari 2012

Josefiens plek in bed was leeg. Ik had haar vanmorgen zien wegslopen toen ze dacht dat ik nog sliep. De tijd van samen uitslapen was voorbij; twee weken geleden had ze besloten elke zaterdag- en zondagochtend te gaan hardlopen. Ze had niet voorgesteld haar nieuwe hobby samen op te pakken. Daar was ze te boos voor.

‘Maar waaróm dan niet?’ had ze gevraagd, de laatste keer dat ze over ons conflict was begonnen. ‘Ik begrijp het gewoon niet.’

‘Fien, ik heb het je al zo vaak uitgelegd,’ had ik gezucht. ‘Waarom kun jij je er niet bij neerleggen? We hebben het toch goed zo, waarom kan dit niet genoeg zijn voor jou?’

‘Ik ben een vróúw, David! Ik ben er altijd van uitgegaan dat ik ooit moeder zou worden, dat is voor mij iets vanzelfsprekends. Dat mis ik nu, en jij wilt dat ik voor altijd met dat gemis blijf leven! Besef je wel wat je van mij vraagt? We werken nota bene allebei dagelijks met kinderen, ze zijn voor ons een tweede natuur. Denk er nou toch alsjeblieft nog eens over na...’

Ik had haar woorden en argumenten als een windvlaag langs me heen voelen schieten. Ze raakten me niet meer. Ik had het allemaal al zo vaak gehoord. ‘Sorry, Fien.’

‘Wat heb ik aan sorry? Ik begrijp het simpelweg niet! Je houdt van kinderen. En je houdt van mij. Je laat je alleen maar tegenhouden door het feit dat je zelf bent opgegroeid zonder vader.’

‘Ik wil mijn eigen kinderen die pijn besparen, ja. Een scheiding hakt erin.’

‘Maar je zegt altijd dat jij en je moeder het zo fijn hadden samen.’

‘Toen ik eenmaal geaccepteerd had dat mijn vader weg was wel. Maar dat heeft veel tijd gekost. Dat wil ik mijn eigen kind nu eenmaal niet aandoen.’

‘Maar wij gaan toch helemaal niet scheiden?’

‘Zoiets weet je nooit.’

Dit was telkens opnieuw het punt waarop de discussie uit de hand liep. Waarop Josefiën stil werd, om vervolgens uit te vallen: ‘Nou, fijn dan dat je zoveel vertrouwen hebt in ons, David! Fijn dat je toen wij trouwden dus helemaal niets meende van je belofte om voor altijd samen te zijn. En héél fijn dat ik mijn diepste wens nooit in vervulling zal zien gaan!’

Ze was de woonkamer uit gestormd en in de slaapkamer had ze de deur met een knal achter zich dichtgetrokken.

Ik had haar woede genegeerd, denkende dat het wel weer zou overwaaien. Maar het duurde lang dit keer.

Het duurde heel lang.

In mijn badjas liep ik de keuken in. De restanten van Josefiëns ontbijt stonden nog op het aanrecht. Op haar koffiebeker zat een afdruk van rode lippenstift.

Make-up.

Tijdens het hardlopen?

Even staarde ik ernaar, toen pakte ik de mok op en spoelde hem rustig af. Ik wilde er niet aan denken. Kalm stopte ik brood in de toaster en leunde tegen het aanrecht. Hetzelfde aanrecht waar Josefiën in onze beginjaren op had gezeten, met haar benen om mij heen geklemd, haar kanten string bungelend om één enkel. Waar we in elkaar opgingen terwijl de pasta overkookte, de saus aanbrandde.

Voordat de tijd als een wasemkap de passie uit ons huwelijk zoog.

Straks zou ik mijn laptop pakken om de schoolfoto's van de afgelopen week te selecteren en bewerken. Facturen te verzenden. Alledaagse klusjes die me het gevoel zouden geven dat alles nog normaal was.

Als ik deed alsof er niets aan de hand was, dan wás er ook niets aan de hand.

Ik creëerde mijn eigen werkelijkheid.

Zaterdag 18 februari 2012

Annabel

‘Meid, waar begin je aan,’ verzuchtte Winnie. We zaten op mijn bank, een plek waar we al honderden keren samen hadden gezeten, maar waar ik me nooit eerder had afgevraagd hoeveel nieuwe momenten er nog zouden komen. ‘Als die Belgische artsen bij voorbaat al tegen je zeggen dat je er hondsberoerd van gaat worden, wegen de voordelen dan wel op tegen de nadelen?’

Ik trok mijn wenkbrauwen op. ‘Hoe bedoel je?’

Winnie roerde door haar thee en zei zacht: ‘Lieverd, ik ken je al vanaf dat we nog met poppen speelden. Je weet dat ik om je geef, dus vat dit alsjeblieft niet verkeerd op, goed?’

Zwijgend keek ik haar aan.

Ze schraapte haar keel en zette haar thee neer. ‘Zou je niet liever de tijd die je nog rest zo rustig mogelijk doorbrengen? Door simpelweg te genieten van de seizoenen die je nog gegund zijn? In plaats van nu in die medische molen te stappen en je alleen maar steeds zieker te voelen, terwijl het misschien niet eens helpt?’

‘De chemo heeft een goede kans van slagen, Win. Iedereen gaat ervan uit dat ik beter word. Vooral David.’

‘Dus je doet dit voor hem?’

‘Ik doe het voor mezelf, maar inderdaad ook voor David. Ik kan toch niet meteen opgeven? Wat voor moeder zou ik dan zijn?’

‘Je bent een fantastische moeder, dat beseft David heel goed.’

‘Maar zou jij zelf niet alles willen proberen dan?’ Ik haalde diep

adem om het trillen van mijn stem tegen te gaan. ‘Zou jij je er zomaar bij neerleggen?’

Winnie legde haar hand op mijn arm. ‘Ik begrijp heel goed dat je elke kans wilt grijpen, lieverd, maar denk alsjeblieft ook na over wat ik zeg. Stel nou dat het allemaal niet aanslaat, dan heb je je laatste maanden verspild aan knokken. Ik zou als ik jou was mijn energie sparen voor mooie dingen. Van elke dag genieten. En wie weet, misschien zijn dat er nog hartstikke veel!’

Ik schudde haar hand van me af en stond op. Tranen prikten in mijn ogen.

Ze kwam me achterna naar de keuken. ‘Sorry, An, zo bedoel ik het niet. Je kent me toch.’

Ik keerde mijn rug naar haar toe. Ik slikte.

‘An...’ klonk het zachtjes achter me.

‘Jij denkt dat ik niet meer beter word.’ Ik draaide me om en keek haar aan. ‘Toch? Zeg het maar, hoor. Jij denkt dat ik doodga, of niet soms?’

Winnie sloeg haar armen om me heen. ‘Toe nou, An. Niet huilen, meid. Het spijt me, dat is echt niet wat ik bedoelde. Niemand kan weten hoe het loopt. Helemaal niemand. Ik hoop met heel mijn hart dat je gelijk hebt en dat de chemo aanslaat. Ik wil je niet kwijt. Maar ik wil je ook niet onnodig zien lijden. Snap je dat?’

Ik snuifte. Strak keek ik naar mijn nagels, die donker waren van de klei. Ik was nog aan het werk geweest toen Winnie aanbelde. De opdrachten die er nog lagen wilde ik graag afkrijgen voordat ik door de chemo te ziek zou zijn.

Winnie legde haar handen op mijn schouders en deed een stap naar achteren. Ze bleef me net zo lang aankijken tot ik opkeek en haar blik beantwoordde. ‘Snap je dat, An?’

‘Ja,’ zei ik zacht.

Alles komt goed. Zelfs als David niet bij me was hoorde ik zijn woorden in mijn hoofd. Hij zei het elke keer als ik hem zag, en tussendoor

stuurde hij bemoedigende sms'jes met dezelfde strekking. Het was alsof hij dacht dat ik het anders niet zou geloven. En hij was in ontkenning, dat wist ik ook wel. Dat was altijd al zijn tactiek geweest om met problemen om te gaan. Toen hij vijf was had het hem maanden gekost om te erkennen dat Ferdinand ons verlaten had. De eerste weken na Ferdinands vertrek had David bij het dekken van de tafel nog steeds een bord voor 'papa' neergezet. Bestek ernaast, alles. Op school had hij de juf verteld dat zijn vader ziek was en daarom niet naar de ouderavond kon komen. De kleuterjuf, die net als iedereen allang wist hoe de vork in de steel zat, had er bezorgd over opgebeld. Een andere keer had ze me verteld dat David naar een man buiten het schoolplein had geweest en stug had volgehouden dat dit zijn vader was. Ze had voorgesteld David naar een kinderpsycholoog te sturen om het vertrek van Ferdinand te verwerken. Maar ik kon hem zelf wel helpen, vond ik. En het lukte, al waren er heel veel gesprekken nodig geweest om David te laten aanvaarden dat zijn vader niet langer bij ons woonde. Maar zelfs hierna bleef het hem raken. Als er per ongeluk nog post voor Ferdinand op ons adres werd bezorgd, vond ik die verscheurd in de vuilnisbak terug. 'Homo' werd Davids favoriete scheldwoord. Slechts met een hoop geduld en door zijn focus te verleggen op wat er nog wél was, zoals zijn hond en zijn grootouders, was het me gelukt hem erdoorheen te slepen. Ter afleiding gaf ik hem zijn eerste fototoestel, speciaal voor kinderen, en zag ik hoe fotografie zijn passie werd. Eindelijk beseftte hij dat het prima was zo, dat wij het wel zouden redden samen.

En dat deden we.

Maandag 20 februari 2012

David

Mijn moeder had de kraag van haar dikke jas hoog opgetrokken terwijl we in de richting van het Maasstadziekenhuis liepen. Haar wangen waren rozig van de kou. Het gaf haar iets jeugdigs en gezonds. We waren op weg naar de pruikenkapper, in een steuncentrum op de zorgboulevard.

Bij de ingang van het pand hoorde ik haar diep inademen.

‘Kom,’ zei ik zachtjes. Ik deed de glazen deur open en we stapten naar binnen.

‘Goedemorgen!’ Een blonde vrouw van rond de veertig kwam aanlopen. VRIJWILLIGER stond er op het bordje op haar witte blouse. ‘Wat kan ik voor jullie doen?’

‘Hallo...’ Een zenuwspiertje trilde in mijn moeders bovenlip. Zachtjes vertelde ze waar ze voor kwam. Het was voor het eerst dat ze haar situatie aan een vreemde moest uitleggen, en de termen *uitbehandeld* en *vergevorderd stadium* klonken buitenaards. Het zouden altijd woorden uit een andere wereld blijven. Mijn moeder vertelde over de geplande chemokuur in België en over de goede kans van slagen. Dat ze vanwege de bijwerkingen waarschijnlijk een pruik nodig zou hebben.

‘Nou, welkom, Annabel.’ De vriendelijke dame stak haar hand uit. ‘Ik ben Leonie en je bent bij ons aan het juiste adres. Heb je zin om eerst even een kop thee te drinken in de zithoek?’

‘Onbegrijpelijk.’ Leonie schudde haar blonde hoofd. ‘Ik sta ver-steld, eerlijk waar. Hoe is het mogelijk dat er in al die jaren he- lemaal nooit een scan of zelfs maar een bloedonderzoek is uitge- voerd?’

‘De Daniël heeft het standaardprotocol gevolgd,’ zei mijn moe- der.

‘Maar die richtlijnen zijn door dit soort situaties schandalig achter- haald,’ voegde ik eraan toe. ‘Als we eerder hadden geweten dat er iets niet goed was, zou er misschien nog van alles mogelijk zijn geweest. Wie weet voor hoeveel andere vrouwen het nog te laat gaat zijn, alleen maar omdat die belangrijke controles bij vulvakanker slechts met het blote oog plaatsvinden.’

‘Met het blote oog?’ vroeg Leonie. ‘Hoe bedoel je?’

‘Gewoon bij de gynaecoloog,’ zei mijn moeder. ‘Die keek dan of er geen nieuwe, verdachte plekjes waren bij gekomen, en als zij niets zag was alles goed. Maar we weten nu dus beter.’

‘We laten het er niet bij zitten.’ Ik nam een slok van mijn koffie en zei: ‘Zodra mijn moeder weer beter is gaan we actie ondernemen. Er moet echt wat gedaan worden aan deze nalatigheid.’

‘Ik hoop dat het lukt,’ zei Leonie. ‘Aan een scan hangt natuurlijk een bepaald prijskaartje... En alles draait om geld, hoe droevig dat ook is.’

Aan de andere kant van het vertrek kwam een man de haarwerk- studio uit. Hij was gekleed in een lichttroze overhemd en zwarte, strak- ke broek en werd gevolgd door een vrouw van mijn moeders leeftijd. Een glanzend, lichtbruin bobkapsel viel sluik langs het ingevallen gezicht van de vrouw. Bij de deur namen ze afscheid.

Leonie veerde op. ‘Dat is Nico. Ik zal hem er even bij roepen, dan kunnen jullie alvast kennismaken.’

Leonie en Nico wisselden een paar woorden met elkaar en met grote, zwerige stappen liep de kapper op mijn moeder af. Hij kwam bij ons zitten en binnen een minuut had hij ons verteld dat hij in de jaren zeventig eigenaar was geweest van kapsalon De Pijpekrul

op de Dorpsweg. Dat hij toen zijn schoonzus ernstig ziek werd, had besloten dat hij mensen in soortgelijke situaties wilde helpen. Terwijl hij praatte, bewogen zijn lange, smalle vingers vrijmoedig door mijn moeders haar, en hij zei: 'Je hebt een mooi, open gezicht dat vrijwel alles kan hebben, Annabel. Maar ik vermoed dat je het liefst iets wilt dat in de buurt komt van deze prachtige, donkere krullen. Klopt dat?'

Ze knikte. 'Ja. Als je een pruik hebt die...'

'Pruik?' Nico sloeg quasidramatisch zijn hand voor zijn mond. 'Wij maken hier geen pruiken! Wij vervaardigen *haarwerken*. Helemaal op maat gemaakt en op de persoon afgestemd.'

'Neem me niet kwalijk.' Mijn moeder glimlachte. 'Ik bedoel natuurlijk een haarwerkje.'

'Ik heb woensdag plek, kun je dan?'

Ze knikte. Met haar vingers streek ze door haar krullen, alsof ze zich probeerde voor te stellen dat die er binnenkort niet meer zouden zijn.

Nico sloeg zijn arm om haar heen. 'Alles komt goed hoor, schat.'

'Heb je nog tijd voor koffie?' vroeg mijn moeder toen ik mijn auto voor de deur parkeerde. 'Of moet je meteen door?'

'Ik moet inderdaad gelijk door. Over een uur moet ik al op die school beginnen en ik moet alles nog klaarzetten. Red jij het verder wel?'

'Houd op zeg, je doet alsof ik al ziek ben.' Lachend klikte ze haar gordel los. 'De chemo is nog niet begonnen, hoor, ik voel me prima. Ik moet even een paar telefoontjes plegen voor de verzekering en daarna ga ik mijn atelier in.'

Ik knikte goedkeurend. Met haar handen bezig zijn in plaats van met haar hoofd was precies wat ze nodig had. Ik wist hoe intens ze in haar kunst kon opgaan.

Het was een passie die ik in mijn beginjaren als fotograaf ook had gevoeld.

‘Kun je je hoofd iets hoger houden?’ vroeg ik aan het jochie dat voor me zat. ‘Ja, zo is het goed. Mooi. Jij bent klaar, stuur de volgende maar door.’

Een Surinaams meisje met ingevlochten haar ging op de poseertafel zitten en keek met grote ogen in de lens. De directeur van de Beatrixschool had er geen probleem van gemaakt dat ik vandaag alleen groep zes, zeven en acht zou fotograferen en overmorgen terug zou komen voor de rest. Ik wist dat veel andere scholen minder flexibel waren en dat ik de komende periode misschien opdrachten zou verliezen, maar dat trok ik dan later wel weer recht. Zodra mijn moeder beter was, zou ik mijn klantenbestand weer opbouwen. Nu zou ik simpelweg werken wanneer ik kon, en aangenomen klussen afzeggen wanneer ik niet kon. Dat was geen ramp. Toen ik net als freelancer begon had mijn moeder, die zelf al meer dan dertig jaar ervaring had als eenmansbedrijf, me geadviseerd om een financiële buffer op te bouwen die onvoorziene klappen kon opvangen. Bovendien hadden we ook Josefiens inkomen nog.

‘Kun je je gezicht iets meer naar mij toe draaien?’ Ik klikte. ‘Ja, keurig, goed zo. Jij bent klaar, de volgende mag komen.’

Ik kneep mijn ogen samen om gefocust te blijven. Het was mijn streven om elk kind dat voor mijn camera verscheen zo aantrekkelijk mogelijk vast te leggen zodat de ouders de foto zouden kopen. Maar de laatste tijd dwaalden mijn gedachten af. Mijn werk werd een routineklus, lopendebandwerk. Kind op de tafel. Naar mij kijken. Lachen. Klik. Kind van de tafel. Volgende kind op de tafel. Gezicht recht. Kauwgom uit. Lachen. Klik. Kind van de tafel. Ooit had ik mijn best gedaan in elk schoolkind iets unieks te zien, dat was immers de truc van goede portretfotografie. Ik vroeg hoe ze heetten, en tijdens de dertig seconden dat Kayleigh, Ashley of Milan voor mijn lens zat, probeerde ik ervoor te zorgen dat de kuiltjes in hun wangen goed zichtbaar waren, dat de schittering in hun ogen precies het juiste licht ving, en dat het speciaal voor deze dag gekrulde haar mooi over de schouders viel. Een halve minuut lang draaide alles om het jonge model. Maar zodra

ze van tafel sprongen en het volgende object al trappelend klaarstond voor zijn of haar moment in de spotlights, was ik ze alweer vergeten. Dag in dag uit waren er dezelfde lachende melkgebitjes en wipneuzen, gezichten die heel even een eigen identiteit projecteerden die daarna direct weer vervaagde. Mijn werkgeheugen was een kleverige brij van samengesmolten portretten geworden. Jochies met wetlook-haargel, meisjes met kleurige diademen. Het gebeurde maar zelden dat iemand ertussenuit sprong. Er was dat norske meisje geweest dat weigerde te lachen en wier boze ouders de schoolfoto's niet hadden besteld. Of die jongen met het grote litteken op zijn linkerwang, die zonder dat ik iets had gezegd zijn gezicht zwijgend een slag draaide zodat het licht op zijn 'goede' kant viel en het litteken in schaduw gehuld werd. Ik had hem vervolgens gevraagd recht in de lens te kijken, zodat er ook een foto van hem zou zijn van hoe hij echt was, en dat was de foto die zijn ouders hadden uitgekozen.

Zulke kinderen bleven me bij, ze waren kleuraccenten in een verder grijs gebied.

En vanaf het eerste moment dat ik het blonde meisje zag dat heupwiegend in haar strakke spijkerbroek naar me toe kwam lopen, wist ik dat zij er ook een was. De meeste kinderen lieten zich in het tijdelijk tot fotostudio omgebouwde leslokaal zwijgend op de tafel voor het fotodoek ploffen, waar de meisjes hun liefste gezicht opzetten en de jongens hun best deden om stoer in de lens te kijken. Maar niet dit kind. Zij liep in plaats van op de poseertafel recht op mij af. Met een zelfverzekerdheid die niet paste bij haar leeftijd, als een oversized trui waar ze nog in moest groeien, stak ze haar hand uit, en zei: 'Hallo meneer, ik ben Yvanka.'

'Hoi, Yvanka. Ga daar maar zitten.'

Ze slenterde naar de plek die ik had aangewezen.

Daar hees ze zich lenig omhoog, zwiepte haar lange, blonde haar naar voren en keek me lachend aan.

Bijna viel de camera uit mijn handen.

Ze leek sprekend op Penny.

‘Wat lees je?’ Josefien draaide het gas laag en kwam achter me staan. Over mijn schouder keek ze mee op mijn telefoon.

Ik draaide me om op de barkruk. Het was nog steeds de plek waar ik automatisch ging zitten als Josefien kookte. Jarenlang waren dit de momenten geweest waarop we elkaar vertelden over onze dag. ‘Mijn moeder heeft me een mail gestuurd met allemaal links erin. Ik ben ze een voor een aan het bekijken.’

‘O?’ Josefien bracht haar gezicht dichterbij het scherm van mijn iPhone. ‘Waar gaat het over?’

‘Ze is zich aan het inlezen over wat ze zelf allemaal kan doen om de ziekte te helpen bestrijden. Ze gaat zich richten op biologisch eten en superfoods. Broccoli, bietjes, walnoten. Dat soort dingen.’

‘Ach,’ zei Josefien zacht. Ze keek naar mijn telefoon alsof ze er mijn moeder in zag, druk bezig met het samenstellen van een wonderdieet. ‘Ach,’ zei ze weer.

‘Ze zal vanaf nu zelfs geen suiker meer in haar thee nemen en ze stopt met alle soorten snoep,’ las ik hardop voor.

‘Geen halve maatregelen dus. Ik hoop dat het helpt.’

Ik legde mijn telefoon neer. ‘Het kan in elk geval geen kwaad om zo gezond mogelijk te leven, lijkt mij.’

‘Maar ze is hopelijk wel realistisch genoeg om er ook geen wonderen van te verwachten,’ merkte Josefien op. Ze liep terug naar het gasfornuis.

‘Waarom niet? Wonderen bestaan. Het zou zomaar kunnen dat dit nieuwe dieet écht helpt.’

Josefien keerde zich naar me om, haar mond geopend om me te spreken. Ik zag de schooljufblik al in haar ogen, klaar om me iets uit te leggen waarvan ze dacht dat ik het niet begreep. Maar ze bedacht zich. Ze drukte haar lippen weer op elkaar en draaide zich langzaam van me weg. Ze wist hoe belangrijk het voor mij was om positief te blijven. Om een volledig herstel te visualiseren. En won-

deren bestonden echt, dus waarom zou het mijn moeder niet kunnen betreffen? Ik richtte mijn blik weer op mijn telefoon en schreef een enthousiaste e-mail terug.

‘Ik ben straks trouwens even weg,’ zei Josefen. ‘Er is vanavond een teamvergadering op school.’

‘O?’ Ik trok mijn wenkbrauwen op. ‘Dat had je me niet verteld.’

‘Ik zeg het nu toch?’

Even keek ik haar aan. Ze had nooit eerder een onverwachte teamvergadering gehad.

Niet aan denken.

Rustig ging ik verder met mijn mailtje. Ik zou na het eten zelf ook aan het werk gaan: de vandaag gemaakte foto’s van de Beatrixschool moesten worden uitgezocht. Ik was vooral benieuwd hoe de beelden van die Penny lookalike geworden waren.

Yvanka. Die naam zou ik niet snel vergeten.

Toen ik klaar was met de individuele portretten en de groep zich op het schoolplein had verzameld voor de klassenfoto, was zij de enige geweest die me na afloop beleefd had bedankt, waarbij ze mijn hand iets te lang had vastgehouden.

Of ik die van haar.

De herinnering gloeide in mijn hoofd.